

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА СОЦІОЛОГІЇ**

**ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН У СУЧАСНІЙ
ЕТНОСОЦІОЛОГІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 07-451 групи
Спеціальності 054 Соціологія
Освітньо-професійної програми «Соціологія»
Вікторія БУРМАГА

Керівник: к.соціол. н., доцент
Олександр ВОЛОШИН

Рецензент: заступниця начальника
організаційного відділу виконавчого апарату
Херсонської обласної ради
Галина ЛИТВИНЕНКО

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЕТНОСОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА	5
1. Етносоціологія як наука. Історія її виникнення.....	5
РОЗДІЛ 2. ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ	9
2.1. Огляд основних теорій походження етносу	9
2.2. Етнічні процеси в сучасній Україні	12
РОЗДІЛ 3 ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СВІТУ	16
3.1. Етнічний та етнонаціональний конфлікти.....	16
3.2. Ставлення студентів Херсонського державного університету до представників різних етносів, етнічних спільнот.....	22
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТКИ	
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	35

ВСТУП

З кожним днем в системі наукового знання зростає значення етносоціології. На думку деяких дослідників, в останню четверть XX століття людство вступило в період, який можна назвати «етнічний та національний ренесанс». В найрозвиненіших країнах світу, важливішим легітимізуючим політичним чинником залишається націоналізм.

Протягом останнього десятиліття етносоціологічні та націологічні студії потрапили під сильний вплив культурологічних підходів, а розвиток пост-структуралістичної парадигми відкрив нові недосліджені ділянки. На жаль, в Україні обговорення етносоціологічної та національної проблематики усе ще не рідко мають характер суспільної полеміки, а не фахової наукової дискусії.

Етносоціологія вивчає етнічні спільності як соціальні утворення, як суб'єкти і об'єкти соціальних відносин на відміну від етнографії, її предметом перш за все являється визначення кількісного складу того чи іншого етносу, а саме:

-території проживання,

-антропологічні особливості,

-вивчення етнічних особливостей матеріальної культури та духовності народу. Важливе значення має дослідження закономірностей формування і розвитку етносів, оскільки це дає можливість зрозуміти їх місце у сучасних суспільних процесах.

Вчені сьогодні надають чимало уваги вивченню й дослідженню міжетнічної взаємодії й міжнаціональних конфліктів. Вплив етнічних спільнот на певні соціальні процеси, які існують в суспільстві також вивчаються етносоціологією.

Об'єкт дослідження: дипломної роботи є проблеми національних відносин в сучасній етносоціології.

Предмет дослідження :відношення української молоді (студентів ХДУ) до різних етносів, етнічних спільнот

Мета роботи: дослідити відношення української молоді (студентів ХДУ) до різних етносів, етнічних спільнот;

Виходячи з мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

- Дати визначення терміну « етносоціологія»
- Проаналізувати основні теорій походження етносу
- Здійснити аналіз понять «етнічний конфлікт»
«етнонаціональний конфлікт»
- Дослідити відношення української молоді (студентів ХДУ) до різних етносів, етнічних спільнот

Для розв'язання поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження**:

теоретичні: комплексний аналіз наукових праць з проблеми, що розглядається, наукової літератури для виявлення сутності поняття «етносоціологія» та «етнос»; систематизація науково-методичних засад досліджуваної проблеми;

емпіричні: метод анкетного опитування – з метою дослідження думки сучасного студентства (студентів ХДУ) до різних етносів, етнічних спільнот .

Апробація результатів дослідження. Тему роботи обговорено та затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 20.10.2020 р. № 3, протокол від 01.03.2021р. №8).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, п'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел (21 найменування). Робота містить 7 рисунків. Основний текст роботи розміщено на 30 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЕТНОСОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА: ЇЇ СПЕЦИФІКА, ПРЕДМЕТ, ФУНКЦІЇ

1.1. Етносоціологія як наука. Історія її виникнення.

Етносоціологія (від грецьк. *ethnos* — народ; латин. *socius* — суспільний; грець. *logos* — наука) — це наука, яка досліджує параметри соціальної структури народів як етносів, явища культури, що є значимими для різних етносів, взаємозв'язок змін у культурі та суспільстві, зокрема у мові, побуті, етнічних орієнтаціях, закономірності й особливості міжетнічних стосунків. У широкому розумінні терміну предмет етносоціології включає соціальні події, процеси, зв'язки, явища, які відбуваються в етнічно маркованому соціальному просторі [1].

Оскільки етноси завжди є складовими різних соціальних утворень, то одним із головних завдань етносоціології вважається з'ясування механізму відтворення етнічних феноменів та їх взаємодія з суспільними явищами соціального організму.

Причиною, того, що етносоціологія вважається міждисциплінарною наукою є на пряму пов'язане з її виникненням, бо ж виникла вона на межі етносоціології та соціології.

Соціологічно збагненні зв'язки та відносини у середовищі етнічних спільнот як соціумів та зв'язки, які виникають при взаємодії спільнот між собою, стали предметом етносоціології. Комунікації (взаємодія та відносини) одна з складових, що вивчає сучасна етносоціологія.

До структури основних функціональних напрямів етносоціології належать:

- 1) соціологія етносу як соціокультурної комунікативної системи, вивчення проблем етнічної ідентифікації та етнічної стратифікації;

- 2) соціологія етнічних (національних) мігрантських груп, меншин та діаспор;
- 3) соціологічне дослідження міжнаціональних конфліктів;
- 4) вивчення проблем соціальної адаптації етнокультурних середовищ;
- 5) проблеми етнорегіоналізму та етносепаратизму, міжетнічного співдіяння . Основними функціями етносоціології є теоретико-когнітивна, просвітницька, прогностична,.

Саме починаючи з кінця 1980-х р. етносоціологія як наука починає формуватися в Україні і зосереджує свою увагу на українському суспільстві досліджуючи його поліетнічний характер; взаємодії статусу етнічних меншин й українського етносу, етносоціальних процесів у середовищі їх проживання ; української національності , зокрема, взаємодії представників даної діаспори з населенням країни проживання та з країною їх походження; міграцій, передусім умови їх інтеграції у суспільстві поселення та адаптивні можливості самих мігрантів.

Етносоціологію як навчальну дисципліну починають включати до бакалаврських та магістерських програм багатьох вузів з середини 1990-х років.

Як окрема галузь соціологічного знання, етносоціологія почала формуватися у 20 30-ті рр. ХХ ст. у США та Німеччині. Вважається , що її зачатки були виявлені саме в у класичній праці «Польський селянин в Європі та Америці» (1918 р.) В. Томаса та Ф. Знанецького [14].

Об'єктом етносоціології виступають етнічні спільноти суспільства, наприклад: етноси, нації групи мігрантів тощо. Предметом етносоціології є вивчення соціальних аспектів розвитку та функціонування етнічних спільнот, взаємозв'язків особистості, що включена у ці спільноти, та її соціального середовища [4].

У сучасному суспільстві стрімко почав свій ріст інтерес до етносоціології, що пояснюється рядом об'єктивних факторів: поживлення активності окремих народів та націй, викликаних політичними процесами, такими як, розпад колоніальних систем, закінчення холодної війни, руйнування у Східній Європі тоталітарних комуністичних режимів та розбудови незалежних держав, сприяння розвитку та підтримки мов окремих етносів й їх національних культур, пов'язаних з демократизацією світового суспільства. В другій половині ХХ ст. явище активізації етнічних спільностей західній соціології отримало загальну назву в— "етнічний ренесанс". Натомість фактором, що посилив інтерес до етносоціології являється загострення міжетнічних взаємин у сучасності, воно призвело до міжетнічних конфліктів у деяких регіонах світу. Це може свідчити про активізацію етнічних спільнот та розширення їх участі в сучасних соціальних процесах, тому етносоціологія стала однією з провідних галузей соціологічної науки.

Етносоціологія вивчає етнічні спільності як соціальні утворення, як суб'єкти і об'єкти соціальних відносин на відміну від етнографії, предметом якої являється передусім опис кількісного складу етносу, його антропологічних ознак, території проживання певного населення, вивчення етнічних особливостей матеріальної культури і духовності народу. Важливе значення має дослідження закономірностей формування і розвитку етносів, оскільки це дає можливість зрозуміти їх місце у сучасних суспільних процесах.

Вчені сьогодення надають чимало уваги вивченню й дослідженню міжетнічної взаємодії й міжнаціональних конфліктів. Вплив етнічних спільнот на певні соціальні процеси, які існують в суспільстві також вивчаються етносоціологією.

Таким чином, предмет етносоціології виявляється досить об'ємним, відмінним від предмета інших наук включає в себе:

- походження і розвиток етнічних спільностей;
- вплив етнічних спільнот на соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві та їх роль у житті;
- інтенсивність змін у мові, побуті, культурі різних етносів;
- соціальні зв'язки та відносини, що виникають між етнічними групами, етносами.

РОЗДІЛ 2

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ

2.1. Огляд основних теорій походження етносу.

Етнос (ἔθνος) в перекладі з грецької мови означає «народ», велику спільноту людей, що об'єднуються за певними ознаками, об'єктивними чи суб'єктивними. У новому науковому напрямі – етнології, досліджується аналіз цих ознак. А подальшу його дихотомію спричинила експлікація поняття «етнос». Оперуючи близькими за змістом або тотожними ознаками, дослідники цього феномену, розуміють по-різному його природу. Згодом сформувалися підходи до пояснення природи етносу – соціальний і біологічний. механізми його формування розглядає велика кількість етнічних концепцій. Найбільш поширені – конструктивістська, інструменталістська, примордіалістська. Більш оригінальні – концепції лінгвістичного, соціально-економічного детермінізму, культурно-психологічного антропологізму та ін..[9].

«Етнос – це соціальна спільнота, що будується на соціокультурній інтерпретації популяційної єдності» [10]. Є й таке твердження: «Етнічність – це форма соціальної організації культурних процесів»[11].

Спираючись на думки вітчизняних і західних вчених, підведемо підсумки і запропонуємо деякі власні міркування.

По-перше, етноси є найдавнішими природними людськими спільнотами, що виникли раніше класів і держав.

По-друге, етноси являють собою індивідуальний, унікальний, неповторний феноменом. Вони відмінні один від одного своїм характером, змістом, сутністю, а не лише своєю формою. Таким різноманітним та мозаїчним людство робить саме ця неповторність та оригінальність змісту і форм етносів.

По-третє, етнос як окрему спільноту, одну із головних людських спільнот, не суто соціальну, але і не виключно біологічну і навіть не етносоціальну; а просто етнічну, розглядають деякі вітчизняні та більшість західних вчених.

По-четверте, найчастіше основними ознаками етносу вважаються спільне походження, культура, мова, територія, традиції, релігія, спосіб життя тощо.

Відзначимо, що для етносу спільне походження може бути як реальним, так і міфічним; головним чином для етносу у часи його формування велике значення мала територія, бо пізніше він може розселитись по іншим її частинах; члени одного етносу можуть розмовляти як однією, так різними мовами, це стосується і релігії.

По-п'яте, етноси протягом історії людства розвивались у декількох формах, головними із яких вважаються: рід – плем'я – народ – нація. Це є ще одним підтвердженням того, що етнос не є лише соціальною спільнотою. Сьогодні вони існують у формі народу, нації, етнічної, етнографічної та національної групи, навіть окремих племен.

Тому, можна впевнено сказати, що український етнос складається із усіх осіб, хто вважає себе українцем незалежно від країни проживання або українського походження. Українці в Україні становлять ядро цього етносу або українську етнічну націю; особи українського походження або зарубіжні українці вважаються лише частиною українського етносу або української етнонаціональної групи.

По-шосте. Найбільш коректним терміном, який може бути застосований до зазначеної вище групи людей це – “етнос”. І не потрібно намагатися шукати йому заміників, термін “етнічність” становиться тут виключенням, у широкому розумінні з огляду на його універсальність та поширення у світі. Це, перш за все, стосується терміну “народ”, що має кілька значень, головним з яких є:

- все населення якоїсь країни;
- одна з історичних форм існування етносу;
- нація;
- національність;
- невелика за чисельністю етнічна спільнота, яка ще не перетворилась на націю за певних обставин;
- соціальна група або клас, робочий народ; маса будь-яких людей тощо.

Із вище наведеного можна зробити висновок про те, що термін “етнос”, поряд із загально визнаним терміном етнічність може вживатись як для характеристики вище розглянутої спільноти, так і як збірне, узагальнююче, для будь-яких етнічних груп поняття.

Існують чотири теорії етногенезу українців:

- теорія «споконвічності» — українці існують стільки, скільки взагалі існує людина сучасного типу, тобто від 30—40 тисяч до 2—3 млн років, а території нинішньої України безлюдною ніколи не була ;
- теорія автохтонності (М. Грушевський), згідно з якою етнічну основу українців становило населення пізнього палеоліту, яке проживало на території України, а росіяни і білоруси мали свою окрему етнічну основу і територію проживання[16];
- теорія «єдиної колиски» (яка була загальноприйнятою в СРСР у 1950—80-ті.): зародження і розвиток єдиної древньоруської народності трьох близьких слов'янських народів (українців, білорусів, росіян);
- теорія «незалежного розвитку окремих східнослов'янських народів», тобто українців, білорусів, росіян.

В кінці XIX ст канадсько-українським ученим була сформульована Я. Пастернаком перша теорія. Ця теорія ґрунтується на ідеї самобутності українців, котрі нібито зі слов'янами нічого спільного не мають. Зародилися

вони безпосередньо на базі трипільської культури, пізніше еволюціонувавши у скіфське плем'я неврів, потім в плем'я антів, а відтак і у спільноту часів Київської Русі[11]. Теорія починає відроджуватися, щоправда, у модифікованому вигляді. Етногенез, як певний момент зародження етносу її прихильники заперечують. Вони вважають, скільки існує людина сучасного типу, стільки існує і етнос. Тривалість цієї історії коливається від 30—40 тис. років до 6—7 млн. (Ю. Копержинський) [20]. Схожу теорію щодо етногенезу українців сформулював М. Грушевський. Згідно з його теорією, населення пізнього палеоліту становило етнічну основу українців, що мешкало на Українській території; білоруси та росіяни мали свою етнічну основу і свою територію формування[6]. М. Грушевський був першим, хто спростовував ідею так званої «єдиної колиски» зародження трьох споріднених слов'янських народів: українців, росіян і білорусів. Проте саме теорія «єдиної колиски» стала загальноприйнятою у вітчизняній історичній науці, і лише останнім часом починає переосмислюватися [12].

2.2. Етнічні процеси в сучасній Україні

Україна, як і інші республіки Радянського Союзу з другої половини 80-х рр. XX ст., вступає в епоху так званого етнічного ренесансу. Політика перебудови, демократизації і гласності стала головною причиною етнічного відродження, тодішні радянські лідери взялися проводити цю політику [8]. Дана політика зробила можливою активну діяльність національно-патріотичних організацій та об'єднань (Товариство української мови, Наукове товариство імені Тараса Шевченка, Товариство Лева та ін.), значно посилила спротив насильницькій асиміляції та русифікації, сприяла відродженню інтересу до національної історії, по збуванню комплексу національної неповноцінності який нав'язували десятиліттями.

Американський науковець зазначав Бжезінський: "Великий провал комунізму з його класовою парадигмою вкрай актуалізував етнічність як єдиний остаточний чинник соціальної ідентифікації особи. По-перше, етнічна ідентичність є більш природною і стійкою, ніж класова; по-друге, для доведення свого етнічного походження не треба докладати певних особливих зусиль; по-третє, і це головне, належність до певної етнічної групи обіцяла й обіцяє певні соціально-економічні і політичні привілеї» [17].

Після проголошення свого державного суверенітету Україною, виникло питання щодо того, яким шляхом сучасна українська нація продовжуватиме розвиватися.

В основному життя і діяльність української нації, до моменту проголошення незалежності України (серпень, 1991 р.) протікали в рамках етнічної або східноєвропейської моделі. Тобто, як і решта націй, що не мають своєї національної держави, Східної Європи (литовці, словаки, естонці та ін.), українська нація почала розбудовуватися на народній основі, наприклад, "знизу — догори": національну культуру плекала інтелігенція, народ національну культуру, з'являлися громадські, культурні інститути і насамперед жага до політичної незалежності.

Після проголошення незалежності України, все частіше стало виникати питання: українство, а що ж це, власне, таке, та що цей термін тепер означає? Це поняття територіальне чи національне: "український народ" чи "народ України"? Бо якщо врахувати те, що в державі, що носить назву «Україна» майже п'яту частину населення складають іноземці, а серед етнічних українців більшість громадян говорить російською мовою, розуміння української нації як етнічної спільноти представниками інших етносів, могло би бути розцінене, як прагнення до культурного домінування етнічних українців в межах держави, чим могло би спричинити опір з їхнього боку. Тому, українську націю, було

запропоновано розуміти, як політичну (громадянську) спільноту — "народ України", тобто як певну політико-територіальну групу, яка незважаючи на їхні етнічні відмінності засновується на солідарності її членів та лояльності громадян до держави. Реалізовано цей принцип було у Законі України про громадянство, який після проголошення незалежності України, передбачав громадянство усім, хто проживає на її території. Згодом, в преамбулі Конституції України було зафіксовано формулювання, що український народ складають "громадяни України всіх національностей".

Проте трактування українського народу, як політичної спільноти, також є неоднозначним. Сьогодні українські дослідники Василь Лісовий [13] та Олег Проценко вирізняють в Україні два підходи до розуміння шляху формування української нації як політичної спільноти:

- Прагматичний. Загалом, він вважає, що варто покладатися на стихійний процес становлення етнонаціональної свідомості українців, аби не виникла зайва напруженість, та й не заперечує, що українська нація повинна володіти культурною самобутністю, а також на зусилля культурної еліти, наслідком діяльності якої стане підвищення престижу української мови тощо. Передусім український патріотизм має бути ідеологічною основою цього процесу. Прихильники цього варіанту вважають тривалим процесом впровадження української мови, як мови міжетнічного спілкування, бо в цій ситуації найменша адміністративна поспішність може викликати реакцію спротиву[15].

- Радикальний. Це шлях становлення винятково політичної української нації, яка не обов'язково матиме українські етнічні ознаки. Прихильники цієї позиції стверджують, що поширена самобутність

української політичної нації, що може стати наслідком природних соціокультурних процесів, внаслідок яких з'явиться певне своєрідне соціокультурне ціле.

РОЗДІЛ 3

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СВІТУ

3.1. Етнічний та етнонаціональний конфлікти.

Усіх мешканців нашої планети, пов'язує одна потреба, яка водночас являється однією з фундаментальних потреб людини, а саме, потреба приналежності до тієї чи іншої спільності, наприклад: -сімейної, родової, професійної тощо. А от найважливіше місце належить спільності етнічній. Самоідентифікація "я - українець" або "я - канадець" — це вираження глибинної потреби людини бути частиною однією з найбільш стійких соціальних спільностей - етносу, а не просто фіксація якоїсь прикріпленості індивіда до соціальних координат. До появи конфліктів у вирішенні цієї потреби неминуче призводять будь-які обмеження [8].

Маючи доволі довгу історію існування науки етнології загальноновизнаного поняття «етнос» так і не вироблено. На перший план різні етнологічні школи висувають, то об'єктивні чинники формування етносів (одна мова, зв'язок із природним середовищем, спільність території), то суб'єктивні (самоназва, спільність духу, релігії), то природні, то історичні.

Таким чином, етнічна ідентичність, насамперед, обумовлюється внутрішньогруповими нормами поведінки, особливості яких фіксуються мовними, етичними, психологічними, релігійними, естетичними й іншими засобами культури. Спільність історії та згуртованість навколо загальних символів додають додаткову міцність і єдність етносу.

Поняття "нація" використовується разом із поняттям "етнос" для характеристики відносин між народами. У світовій практиці воно означає союз громадян однієї держави. Для прикладу можна привести назву - Організація Об'єднаних Націй.

Це організація не якихось економічних або культурних співтовариств, а саме суверенних держав, які прийнято називати національними тому, що, як

правило, держави формувалися на базі одного або кількох досить великих етносів. Тому, можна було б сказати, що нація - це етнос, що знайшов свою державність, в цьому і є відмінність понять "етнос" і "нація".

Тому, обов'язково потрібно наголосити, що межі між державами ніколи точно не співпадали з межами локального мешкання представників конкретних етносів. Взагалі багато етносів часто виявлялися розділеними межами держав (поляки, вірмени, білоруси), а за необхідності об'єднання безлічі етносів відбувалося становлення великих держав. Наприклад, американці (громадяни США) - це одна нація, хоча у ній перемішано незліченна кількість етносів.

Саме через отримання власної державності кожен етнос прагне зберегтися і зміцнити. Яскравого вираження це прагнення набуло на межі II—III тисячоліть. Суть міжетнічних конфліктів полягає саме у цьому: кожен етнос вважає, що тільки за допомогою створення власної держави він зможе захистити свою культуру, самобутність і духовну єдність. У цьому його сила: не знищивши сам етнос, таку потребу подавити не можна. У цьому ж, як правило, і його трагедія. Оскільки повна реалізація ідеї "кожному етносу - по державі" — чиста утопія[10]. На даний момент, у нашому світі близько 200 суверенних держав, а етносів понад 5000. В одній тільки Україні їх нараховується значно більше ста. Таку кількість держав, складно навіть уявити, не те що розмістити.

Звичайно, можна заперечити, що більша кількість етносів - невеликі, і не мають потреби створювати свої держави. Етноси, які чисельністю понад мільйон людей усього 267.

Щоб уникнути ворожнечі між окремими етносами слід розглянути особливості етнічних конфліктів:

- 1. Всі міжетнічні конфлікти зазвичай носять комплексний характер. Як у соціально-економічному житті (низький рівень доходів, недоступність хорошої освіти, праця в непрестижних професіях), так і

в духовному (притиск в релігії, обмеження використання рідної мови, неповага до звичаїв ,традицій і культури) етнос відчуває себе себе дискримінованим.

- 2. Міжетнічні конфлікти носять політичний характер , оскільки їх суть визначається прагненням етносу до власної державності,

- 3. Конфлікти даного типу завжди відрізняються емоційним станом , високою напруженістю емоцій і пристрастей та проявом ірраціональних сторін людської природи.

- 4. В більшості випадків міжетнічні конфлікти мають глибоке історичне коріння, але в випадку його відсутності, конфліктуючі сторони самі його створюють за допомоги псевдоісторичного дослідження.

- 5. Міжетнічні конфлікти можна охарактеризувати високою мобілізацією. Повсякденне життя кожного члена етносу складають етнічні особливості (мова, побут, віра).

- 6. Коли міжетнічні конфлікти не мають остаточного вирішення вони носять перманентний ("хронічний") характер. Та міра самостійності і свободи, яка задовільняє нинішнє покоління етносу, може бути недостатньою наступному.

- 7. Через те, що першою ознакою всякої держави є територія, всі етнічні конфлікти починаються з територіальних домагань.

У сфері етнополітичних конфліктів, як і в усіх інших, існує одне старе правило, яке завжди слід пам'ятати : конфлікти легше попередити, ніж згодом вирішити. Національна політика держав і має бути спрямована саме на це, керівництво яких повинно пам'ятати, що за місцем проживання певних етносів неможливо строго провести державні кордони. Тому моноетнічна держава - це утопія.

Міжнаціональні конфлікти - форма міжгрупового конфлікту, в якому групи з протилежними інтересами відрізняються за етнічними ознаками. Протистояння здійснюється за етнічною ознакою та за принципом "свої - чужі" [19].

Вкрай рідко можна зустріти конфлікти у чистому вигляді, які з'являються лише внаслідок ворожості, тому, поняття "етнічний конфлікт" охоплює велику кількість різноманітних ситуацій. Подібні конфлікти частіше всього зароджуються на економічній, соціально-економічній або іншій якійсь основі, на певному етапі вони можуть набути національного відтінку і надалі визначати весь хід протікання конфліктів. Втім на їх одну загальну природу, різниця причин зародження національних конфліктів не впливає. Причинами, що вважають базовими, всіх цих конфліктів виступають порушення прав якої-небудь етнічної спільноти, групи або нації, порушення рівноправності в міжнаціональних відносинах.

Соціальні відносини в суспільстві, на думку етносу, що порушують їх права виступають об'єктом етнонаціональних конфліктів.

Суб'єктами виступають етнічні співтовариства, у тому числі етносоціальні -організми (народності, нації) [1].

За допомогою аналізу етнічних параметрів основних соціальних утворень (класи, соціально-демографічні і професійні групи, верстви). Причини конфліктів пояснює соціологічний підхід. Йдеться про відмінності в поділі праці і соціальній стратифікації, що залежить від етнічної характеристики населення певної країни або регіону. У поліетнічних державах можливі процеси угруповання привілеїв одними етнічними групами за рахунок інших, верств у соціально-класовій піраміді і формування пануючих елементів за етнічною ознакою.

Причини етнічних конфліктів у погіршенні соціально-економічної ситуації розглядає Соціально-економічний підхід. Подібна ситуація у разі

усвідомлення економічної нерівності як національного гноблення, в боротьбі за рівноправність, стає основою прояву етнічної солідарності.

Слід відзначити, що зв'язок між соціально-економічним станом у країні етнічним конфліктом може, у більшості випадків, мати складний причинно-наслідковий зв'язок. Цей зв'язок може бути прямим і опосередкованим, закономірним і випадковим, односпрямованим і взаємним.

Політологічний підхід визначається тим, що він підкреслює роль національних еліт, які інтегрують етнічні почуття підігриваючи міжнаціональну напруженість, що зумовлює виникнення відкритого конфлікту. Вони розглядають етнонаціоналізм як ідеологічна течія, яка спрямована на досягнення автономії і збереження ідентичності певної етнічної групи.

Соціально-психологічний механізм відіграє важливу роль у національному конфлікті. В умовах криз, якими вони б не були, чи то економічні, чи то соціально-політичні представники різних етносів частіше за все починають шукати так званих винуватців сформованих труднощів [5]. І як не дивно, вони обов'язково знаходяться. Як правило, винуватцями являються особи яких-небудь національних меншин, або навіть представники іншої національності. Тому на них, спрямовується негативна енергетика суспільства, а агресія стає цілеспрямованою.

Така ситуація, відповідно, викликає захисну реакцію. Іноді така реакція може бути ілюзорною, а може стати і могутнім мобілізаційним стимулом, що згодом переростатиме у відповідну агресію, аж до екстремізму.

Проблему престижу і символів, розв'язати набагато складніше, на відміну від матеріальних інтересів, що найчастіше лежать в основі соціальних конфліктів, тому що символічні вимоги вирішити через компроміс неможливо.

Протиріччя, що виникають у процесі міжетнічних відносин, можуть носити масу всіляких аспектів. Подібну картину ми можемо спостерігати в

численних конфліктах на території пострадянського простору. Зробимо спробу виділити найбільш типові групи конфліктів.

Образи приниження, що було їм нанесено зберігаються в історичній пам'яті народів назавжди. Не завжди час здатний залікувати рани подібного характеру. Об'єднання певних факторів з минулого, що потягло за собою трагічні наслідки може викликати, їх відродження в надзвичайно гіпертрофованому вигляді.

Територіальні конфлікти. Причиною для виникнення даного конфлікту виступає або бажання повернути старі національні кордони, або прагнення з'єднати роздроблені в минулому території [7].

До цього типу конфліктів також належать, конфлікти, виникнення яких пов'язане з відновленням територіальних прав депортованих народів, а також конфлікти, які були викликані фактичною нерівністю в соціальному, економічному і культурному розвитку (нерівність у рівнях життя). У конфліктах цього типу об'єднуючим символом для боротьби в досягненні справедливості виступає національний фактор; викликані еміграційними або етнодемографічними процесами. Одна з нещодавно з'явлених причин для країн Європи, що викликані масовим в'їздом іммігрантів з азіатських і африканських країн. Схожа за своєю природою проблема пов'язана з масовим переміщенням переселенців та біженців.

Як було відзначено, перелічені типи конфліктів, досить умовні. Їх побачити в чистому вигляді, майже не можливо. В більшості випадків вони стають багатотиповими", в результаті накладу один на одного.

Етнонаціональний конфлікт, подібний соціальному, є процесом, що протікає в тимчасових межах, має свої етапи, початок, розвиток і своє завершення. Динаміка етнонаціонального конфлікту має декілька стадій, що відзначаються послідовністю у своєму протіканні.

У латентний період можливе існування протиріч між національними групами, однак, конфліктна ситуація не виникає, поки вони не

усвідомлюються. Коли погрозу небезпеки одна з сторін починає сприймати реально, виникає конфліктна ситуація.

Механізмом, що починає відкриту стадію конфлікту, прийнято вважати інцидент, що стає дійсним детонатором, і найчастіше залишається для більшості учасників дійсною причиною конфлікту.

Є декілька обливостей, які притаманні національним конфліктам на стадії ескалації, а саме у процесі загострення протиборства ми можемо спостерігати за наростанням інтенсивності в кожних наступних діях обох ворогуючих сторін [2]. Можна виділити такі їх ознаки:

- ◆ по-перше, різке збільшення кількості учасників конфлікту за рахунок залучення найбільш активних сил, йде наростання;

- ◆ по-друге, зростає кількість проблемних ситуацій, погіршується первинна проблемна ситуація;

- ◆ по-третє, наростає емоційна напруга;

- ◆ по-четверте, компроміс сприймається як капітуляція, формування стійкого образу ворога, кожна зі сторін націлена тільки на перемогу.

- ◆ по-п'яте, коли конфлікт доходить до стадії «генералізації», ескалація національних конфліктів може супроводжуватися залученням третіх сил. У свою чергу глибинні протиріччя, породжують нові вогнища протиріч.

3.2. Ставлення студентів Херсонського державного університету до представників різних етносів, етнічних спільнот

На сьогоднішній день, українці стають менш толерантними і більш нетерпимими, що саме змушує їх упереджено ставитись до інших етносів та етнічних спільнот? Чим зумовлене таке ставлення? Саме це і хотілося б в'яснити в даному дослідженні. Молодь України, здавалося б, мала викорінювати набуті роками упередження, саме так можна було б змінити національний підхід до інших національностей.

З метою виявлення ставлення сучасної студентської молоді до представників різних етносів, етнічних спільнот, було проведено соціологічне дослідження серед студентів Херсонського державного університету.

Для авторського дослідження та аналізу отриманих результатів ми вирішили використати результати опитування, отримані у Херсонському державному університеті, де безпосередньо навчається автор.

У опитуванні взяли участь 101 студентів віком від 17 до 21 року, серед них 68 дівчат та 33 хлопці (див.рис.3.1).

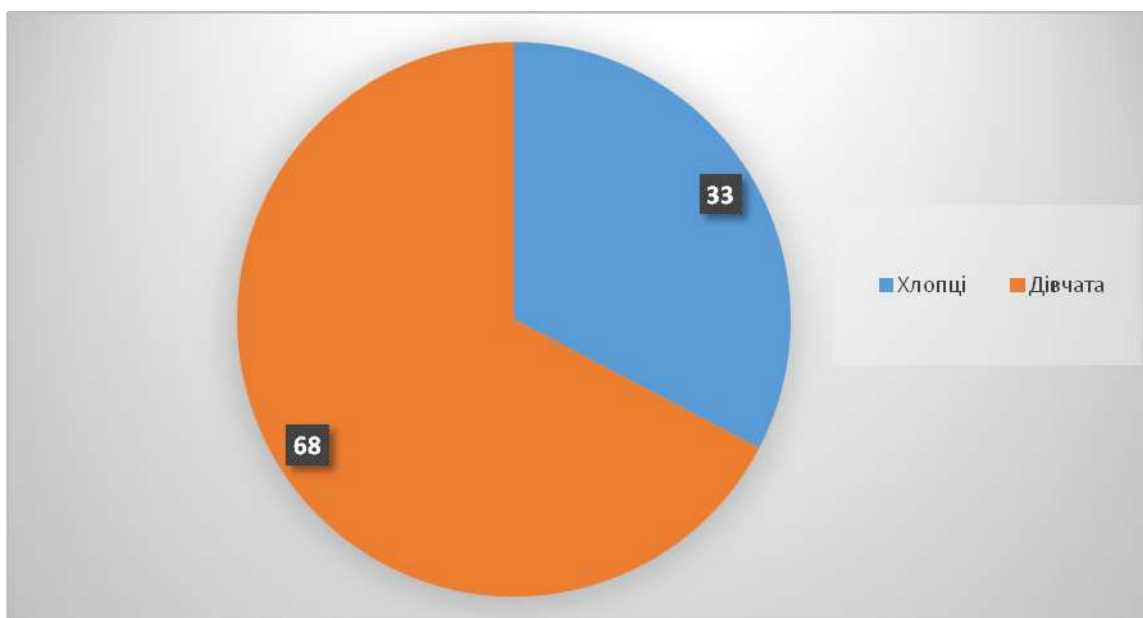

Рисунок.3.1 Стать респондентів

За віком респонденти розподілилися наступним чином: більшість серед опитаних: 22,7% (23 особи) - складають респонденти у віці 17 років; потім за кількістю йдуть респонденти віком 18 років – 36,6%(37 осіб); кількість респондентів віком 19 років становить –15,8 (16 осіб); респондентів віком 20 років , всього 12,8% (13 осіб); та найстарші респонденти, вік яких 21 рік, що становить лише 11,8% (12 осіб) (див.рис 3.2).

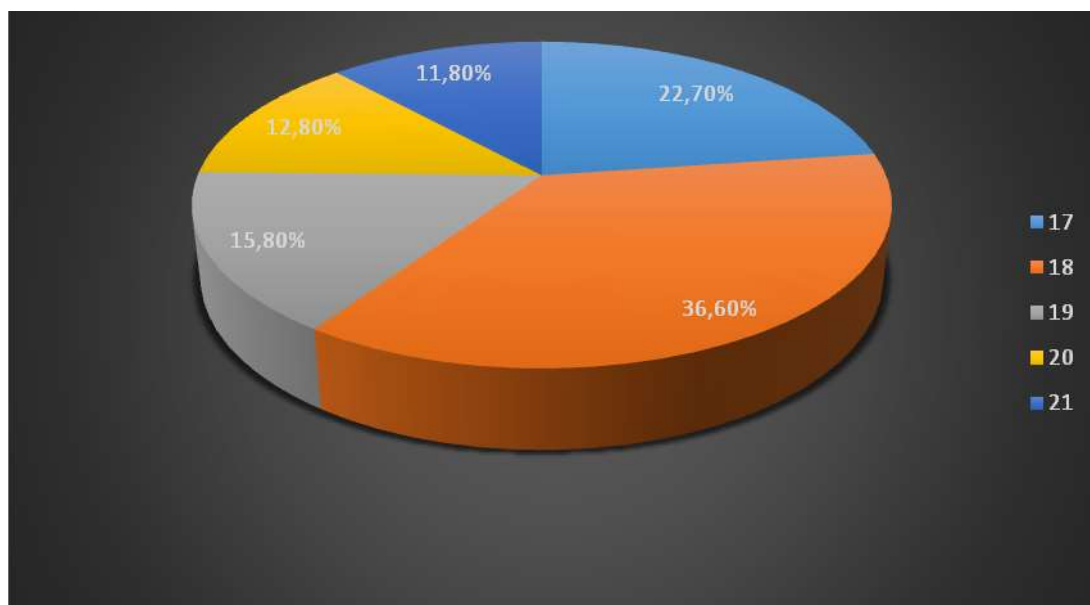

Рисунок.3.2 Вік респондентів

До мешканців сільської місцевості себе відносять 73 особи, до мешканців міста – 26 осіб, 2 респондентів не визначилися (див.рис 3.3).

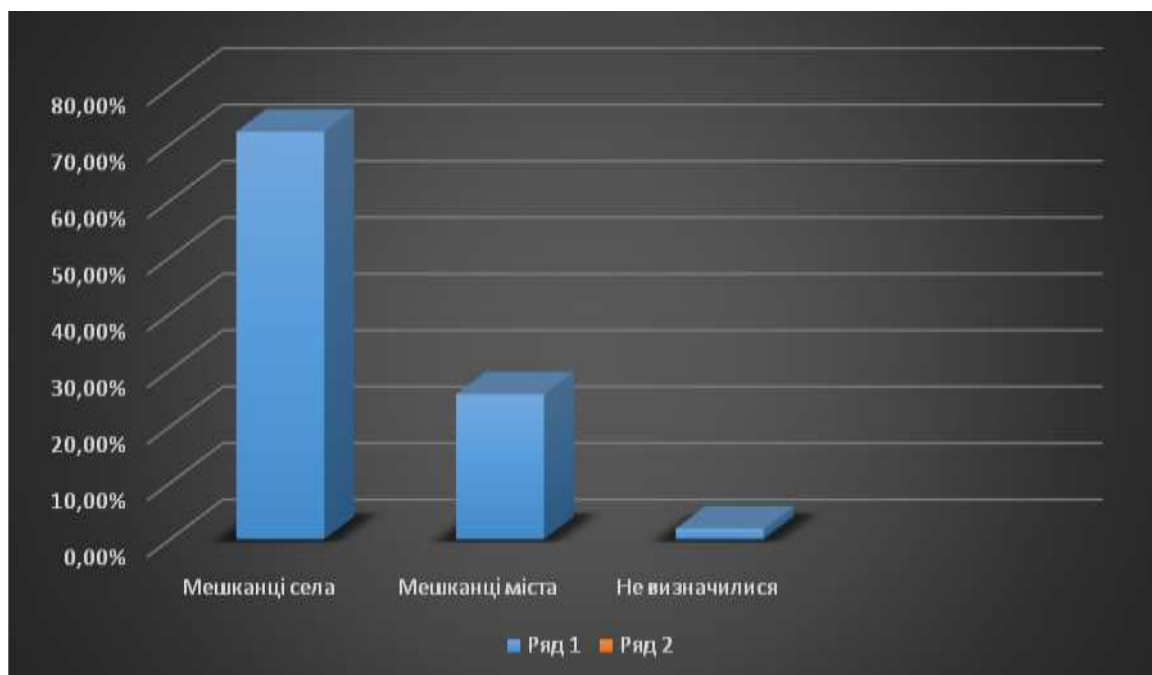

Рисунок 3.3 Розподіл респондентів за поселенням

В результаті дослідження було виявлено, що українською мовою розмовляють 23,7% респондентів (24 особи), російською 76,2% (77 осіб) (див.рис 3.4).

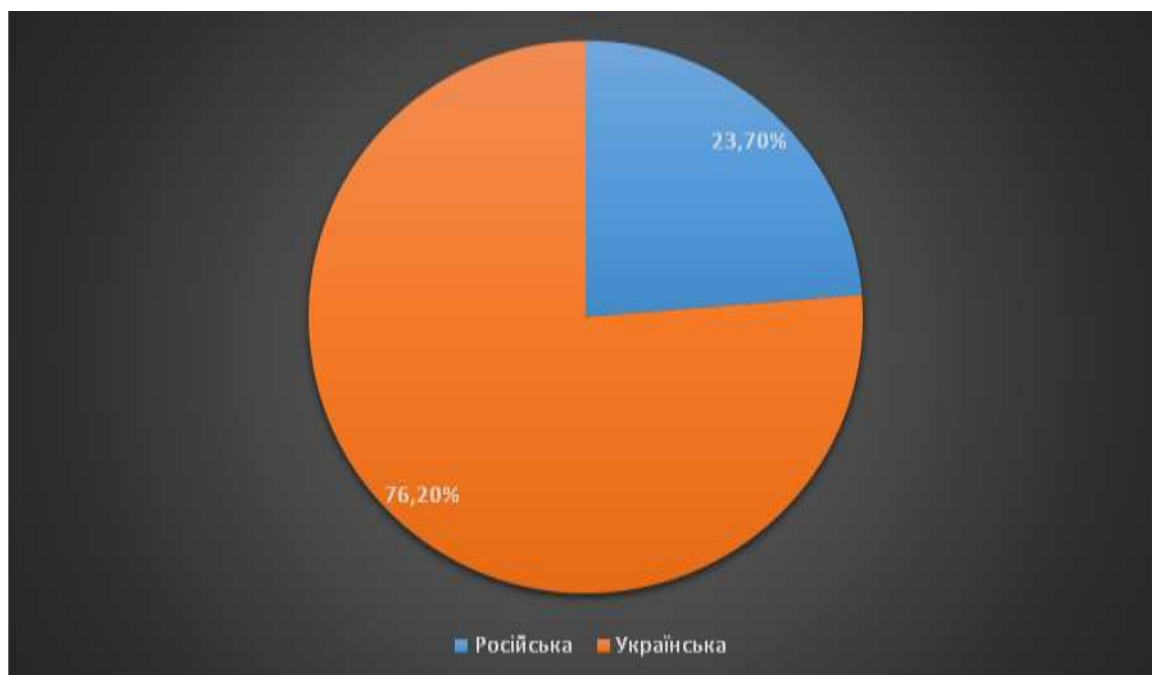

Рисунок 3.4 Мова , якою говорять респонденти

На питання «Чи вважаєте ви себе толерантною людиною?», всі респонденти відповіли однаково. А саме – 100% (101 особа), визнають себе толерантними по відношенню до інших етносів. (див.рис 3.5).

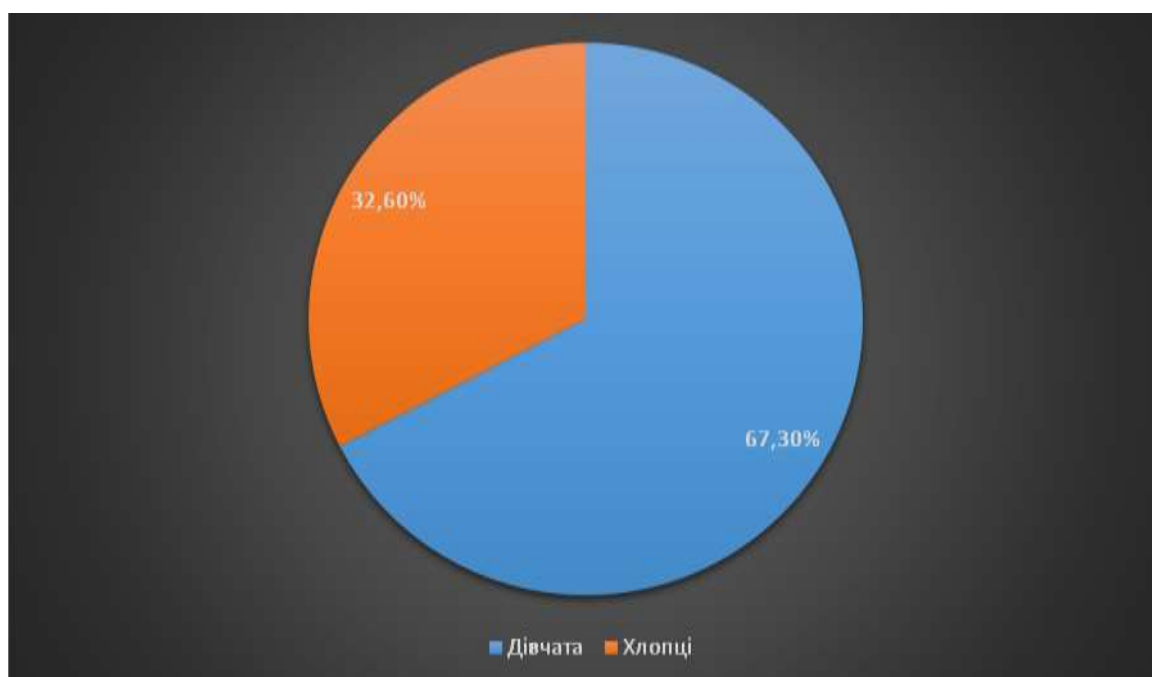

Рисунок 3.5 Особи , що вважають себе толерантними

Більшість респондентів, відповіли, що не мають етнічних груп населення, що яких в них виникає неприязнь, а саме – 67,3%(68 осіб), інші ж

навпаки, мають неприязнь до деяких етнічних груп, відсоток яких становить 42,5% (43 особи).(див.рис 3.6).

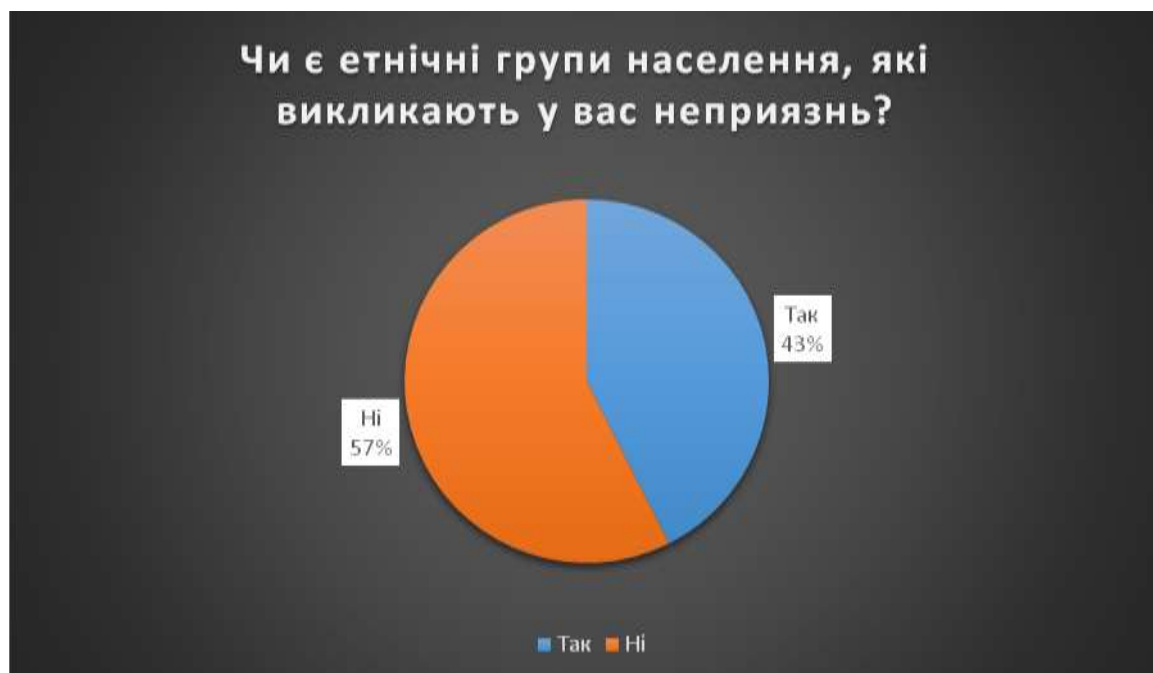

Рисунок.3.6.Чи є етнічні групи населення,що викликають у респондентів неприязнь.

На питання « Які саме етнічні групи викликають у вас неприязнь?» у 42,5%(43 респондентів), як з'ясувалося, серед відповідей опитуваних студентів, фігурують такі етнічні групи (див. рис 3.7).

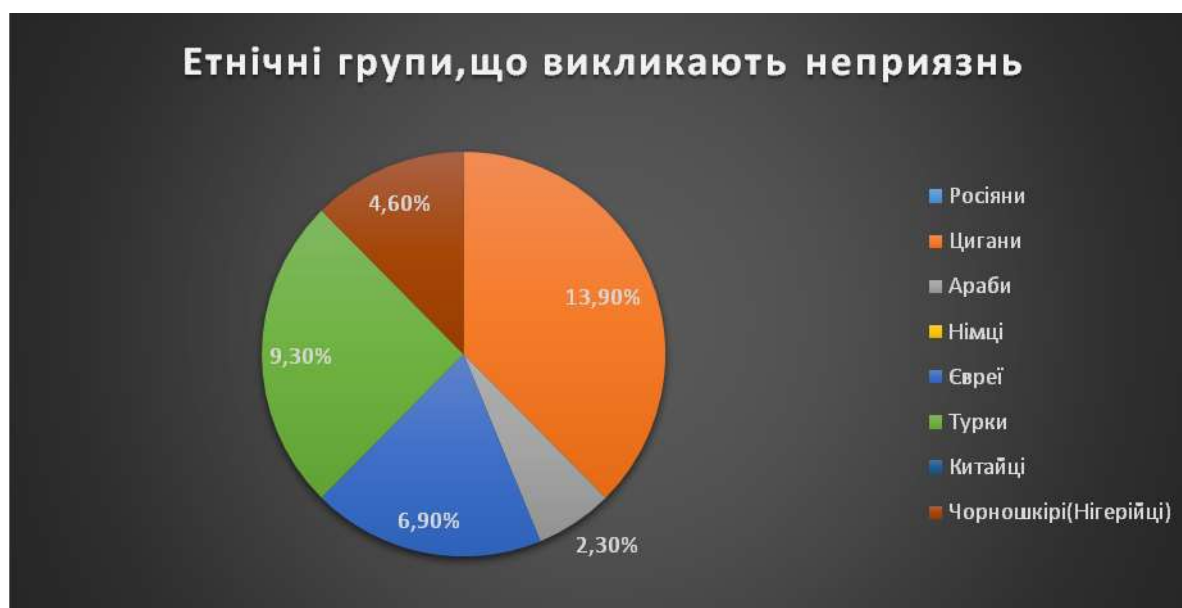

Рисунок 3.7.Етнічні групи, що викликають неприязнь у респондентів

Дослідження виявило, що на ступінь неприйняття представників інших етнічних груп впливає ціла низка різноманітних факторів, упереджене ставлення до різних етнічних груп залежить не тільки від віку і статі опитаних, а ще й від типу поселення, де проживає людина (в місті рівень ксенофобії нижче, ніж у селі). До того ж студенти Херсонського державного університету, а саме чоловіча стать більше схильна до ксенофобії ніж жіноча.

Хоча всі респонденти на питання «Чи вважаєте ви себе толерантною людиною?» вибрали варіант відповіді «так», дослідження ж показує дещо інші результати.

Виявилося, що з більшості етнічних груп, українські студенти найбільше не хотіли мати близькі стосунки лише з деякими, а саме: циганами, турками, та темношкірими людьми.

ВИСНОВКИ

Етносоціологія (від грецьк. *ethnos* — народ; латин. *socius* — суспільний; грецьк. *logos* — наука) — це наука, яка досліджує параметри соціальної структури народів як етносів, значимі явища культури різних етносів, взаємозв'язок змін у культурі та суспільстві, зокрема у мові, побуті, етнічних орієнтаціях, закономірності й особливості міжетнічних стосунків. У широкому розумінні терміну предмет етносоціології включає соціальні події, процеси, зв'язки, явища, які відбуваються в етнічно маркованому соціальному просторі [3].

Оскільки етноси завжди є складовими різних соціальних утворень, то одним із головних завдань етносоціології вважається з'ясування механізму відтворення етнічних феноменів та їх взаємодія з суспільними явищами соціального організму.

Причиною того, що етносоціологія вважається міждисциплінарною наукою є на пряму пов'язане з її виникненням, бо ж виникла вона на межі етносоціології та соціології. Комунікації (взаємодія та відносини) одна з складових, що вивчає сучасна етносоціологія.

В кінці XIX ст. канадсько-українським ученим була сформульована Я. Пастернаком перша теорія. Ця теорія ґрунтується на ідеї самобутності українців, котрі нібито зі слов'янами нічого спільного не мають. Зародилися вони безпосередньо на базі трипільської культури, пізніше еволюціонувавши у скіфське плем'я неврів, потім в плем'я антів, а відтак і у спільноту часів Київської Русі[11]. Теорія починає відроджуватися, щоправда, у модифікованому вигляді. Етногенез, як певний момент зародження етносу її прихильники заперечують. Вони вважають, скільки існує людина сучасного типу, стільки існує і етнос. Тривалість цієї історії коливається від 30—40 тис. років до 6—7 млн. (Ю. Копержинський) [20]. Схожу теорію щодо етногенезу українців сформулював М. Грушевський. Згідно з його теорією, населення пізнього палеоліту становило етнічну

основу українців, що мешкало на Українській території; білоруси та росіяни мали свою етнічну основу і свою територію формування[6]. М. Грушевський був першим, хто спростовував ідею так званої «єдиної колиски» зародження трьох споріднених слов'янських народів: українців, росіян і білорусів. Проте саме теорія «єдиної колиски» стала загальноприйнятою у вітчизняній історичній науці, і лише останнім часом починає переосмислюватися [12].

Усіх мешканців нашої планети, пов'язує одна потреба, яка водночас являється однією з фундаментальних потреб людини, а саме, потреба приналежності до тієї чи іншої спільності, наприклад: - сімейної, родової, професійної тощо. А от найважливіше місце належить спільності етнічній. Самоідентифікація "я - українець" або "я - канадець" — це вираження глибинної потреби людини бути частиною однією з найбільш стійких соціальних спільностей - етносу, а не просто фіксація якоїсь прикріпленості індивіда до соціальних координат. До появи конфліктів у вирішенні цієї потреби неминуче призводять будь-які обмеження [8].

Міжнаціональні конфлікти - форма міжгрупового конфлікту, в якому групи з протилежними інтересами відрізняються за етнічними ознаками. Протистояння здійснюється за етнічною ознакою та за принципом "свої - чужі" [19].

Вкрай рідко можна зустріти конфлікти у чистому вигляді, які з'являються лише внаслідок ворожості, тому, поняття "етнічний конфлікт" охоплює велику кількість різноманітних ситуацій подібні конфлікти частіше всього зароджуються на економічній, соціально - економічній або іншій якійсь основі, на певному етапі вони можуть набути національного відтінку і надалі визначати весь хід протікання конфліктів. Втім на їх одну загальну природу, різниця причин зародження національних конфліктів не впливає. Причинами, що вважають базовими, всіх цих конфліктів

виступають порушення прав якої-небудь етнічної спільноти, групи або нації, порушення рівноправності в міжнаціональних відносинах.

У сфері етнополітичних конфліктів, як і в усіх інших, існує одне старе правило, яке завжди слід пам'ятати: конфлікти легше попередити, ніж згодом вирішити. Національна політика держав і має бути спрямована саме на це, керівництво яких повинно пам'ятати, що за місцем проживання певних етносів неможливо строго провести державні кордони. Тому моноетнічна держава - це утопія.

З метою виявлення ставлення сучасної студентської молоді до представників різних етносів, етнічних спільнот, було проведено соціологічне дослідження серед студентів Херсонського державного університету

Для авторського дослідження та аналізу отриманих результатів ми вирішили використати результати опитування, отримані у Херсонському державному університеті, де безпосередньо навчається автор.

У опитуванні взяли участь 101 студентів віком від 17 до 21 року, серед них 68 дівчат та 33 хлопці.

За віком респонденти розподілилися наступним чином: більшість серед опитаних: 22,7% (23 особи) - складають респонденти у віці 17 років; потім за кількістю йдуть респонденти віком 18 років – 36,6% (37 осіб); кількість респондентів віком 19 років становить –15,8 (16 осіб); респондентів віком 20 років, всього 12,8% (13 осіб); та найстарші респонденти, вік яких 21 рік, що становить лише 11,8% (12 осіб)

До мешканців сільської місцевості себе відносять 73 особи, до мешканців міста – 26 осіб, 2 респондентів не визначилися

В результаті дослідження було виявлено, що українською мовою розмовляють 23,7% респондентів (24 особи), російською 76,2% (77 осіб) На питання «Чи вважаєте ви себе толерантною людиною?», всі

респонденти відповіли однаково. А саме – 100% (101 особа), визнають себе толерантними по відношенню до інших етносів.

Більшість респондентів, відповіли, що не мають етнічних груп населення, що яких в них виникає неприязнь, а саме – 67,3%(68 осіб), інші ж навпаки, мають неприязнь до деяких етнічних груп, відсоток яких становить 42,5% (43 особи).

На питання « Які саме етнічні групи викликають у вас неприязнь?» у 42,5%(43 респондентів), як з'ясувалося, серед відповідей опитуваних студентів, фігурують такі етнічні групи (див. рис 3.7).

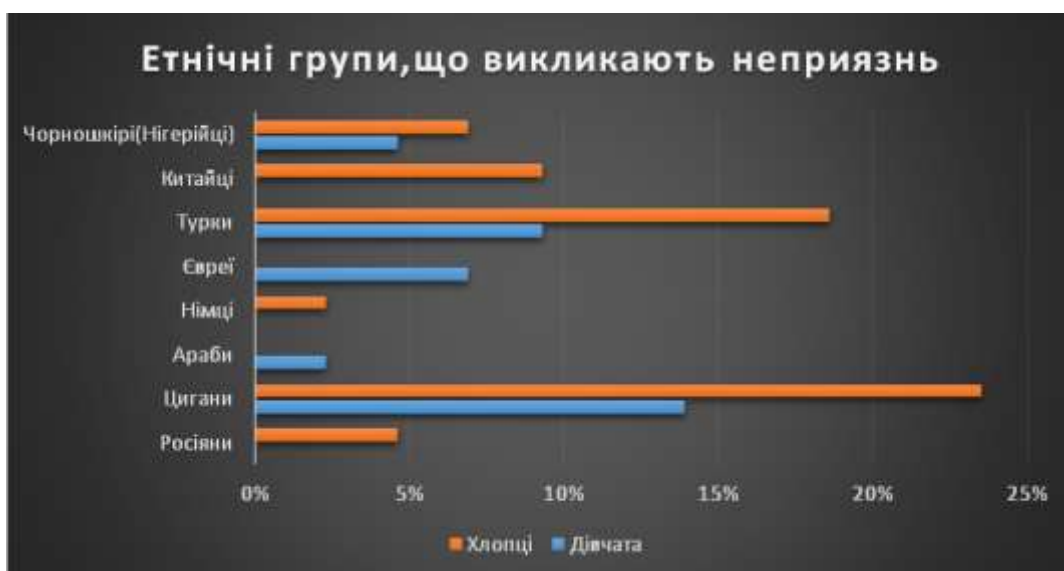

Рисунок 3.7. Етнічні групи, що викликають неприязнь у респондентів

Дослідження виявило, що на ступінь неприйняття представників інших етнічних груп впливає ціла низка різноманітних факторів, упереджене ставлення до різних етнічних груп залежить не тільки від віку і статі опитаних, а ще й від типу поселення, де проживає людина (в місті рівень ксенофобії нижче, ніж у селі). До того ж студенти Херсонського державного університету, а саме чоловіча стать більше схильна до ксенофобії ніж жіноча.

Хоча всі респонденти на питання «Чи вважаєте ви себе толерантною людиною?» вибрали варіант відповіді «так», дослідження ж показує дещо інші результати.

Виявилося, що з більшості етнічних груп, українські студенти найбільше не хотіли мати близькі стосунки лише з деякими, а саме :циганами,турками, та темношкірими людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріяш В І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації.
2. Герасіна Л. М, Требін М. П.,В. Д. Воднік та ін. Конфліктологія : навч. посіб.
3. Євтух В. Б. «Етнічність: енциклопедичний довідник» с.136
4. Євтух Володимир.Етносоціологічні дослідження. Навчальний посібник « Етносоціологія: терміни та поняття» с.9
5. Кривицька. О. Демаркаційні лінії в етнополітичному просторі України.
6. Лебедєва .Ю. Внесок М. Грушевського у дослідження історії становлення та розвитку Київської Русі як держави українського народу
7. Матвійчук. Т. Розвиток конфліктології як науки і навчальної дисципліни
8. Михальченко. М.І. Україна, як нова історична реальність:запасний гравець Європи
9. Пивоев В.М. Этнос и нация: проблемы идентификации. Режим доступа: <http://mognovse.ru/ttf-v-m-pivoev-etnos-i-naciya-problemi-identifikacii.html>
- 10.Рыбаков С.Е. К вопросу об этническом феномене. Режим доступа: http://wciom.ru/fileadmin/Monitoring/108/2012_108_10_Rybakov.pdf
- 11.Этнические группы и социальные границы. Социальная организация культурных различий. – М., 2006.
- 12.Юрченко Е. А Монадологічне розуміння історії та осмислення феномену українства. с.111
- 13.<http://litopys.org.ua/kasian/kas01.htm>
- 14.http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/ukr_nacya-c7129.pdf
- 15.<http://politics.ellib.org.ua/pages-13162.html>
- 16.<http://velbub.school.org.ua/news/14-03-07-04-05-2020>

17. https://pidru4niki.com/15660721/sotsiologiya/natsionalno-etnichni_protsesi_ukrayini
18. https://pidru4niki.com/16520205/psihologiya/etnichni_konflikti
19. https://pidru4niki.com/17770411/psihologiya/etnonatsionalniy_konflikt
20. <https://spadok.org.ua/antropologiya/pochodzhennya-ukrayinskogo-narodu>
21. https://stud.com.ua/5993/sotsiologiya/sotsiologichne_spadschina_znanetsko_go_tomasa

Додаток І

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Бурмала Вікторія Миколаївна
учасник(и) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статеву чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символи університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці інших студентів та/або працівників.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі неотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

04.03.2020
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Вікторія Бурмала
(ім'я, прізвище)